

innovation enhancing measures leading Ukraine to a knowledge based competitive economy — Comparison EU and Ukraine»

http://innopolicy.com.ua/wp-content/uploads/GR_Monograph_Volume_1_EN.pdf

2. Kapitsa, Y, Kyiv 2011. Innovation Policy: European Benchmarking for Ukraine Volume 2 «The analysis of the legislation of Ukraine in the sphere of research, development and innovation activity and suggestions for amendment of legislation» http://innopolicy.com.ua/wp-content/uploads/Monograph_Volume_2_EN.pdf

3. Rumpf G., Strogilopoulos G., Kyiv 2011. Innovation Policy: European Benchmarking for Ukraine Volume 3. «Innovation in Ukraine- Policy Options for Action» http://innopolicy.com.ua/wp-content/uploads/GR_Monograph_volume_3_EN.pdf

Стаття надійшла до редакції 23.11.2011 р.

УДК 330.322.1

Л. П. Овчарова, науковий співробітник
ДУ «Інститут економіки та прогнозування
НАН України»

ЕКОНОМІЧНА ОЦІНКА ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У КРАЇНАХ СНД У ПОСТКРИЗОВИЙ ПЕРІОД

Анотація. У статті проаналізовано тенденції в інвестиційній сфері в Україні та країнах СНД у посткризовий період, визначено особливості залучення інвестицій в основний капітал, виявлено диспропорції в розподілі інвестицій за видами економічної діяльності і в регіональному розрізі та розроблено пропозиції щодо стратегічних пріоритетів державної політики в інвестиційній сфері.

Ключові слова: інвестиції, основний капітал, види економічної діяльності, прямі іноземні інвестиції, інвестиційна привабливість

Вступ. Сьогодні інвестиції відіграють істотну роль у функціонуванні й розвитку економіки. Зміни в кількісних співвідношеннях інвестицій впливають на обсяг суспільного виробництва й зайнятості, структурні зрушення в економіці, розвиток галузей і сфер господарства. Забезпечуючи нагромадження фондів підприємств, виробничого потенціалу, інвестиції безпосередньо впливають на поточні й перспективні результати господарської діяльності та економічний розвиток країни.

В посткризовий період у країнах СНД дуже гостро стоїть проблема забезпечення якісного оновлення та розширення основних засобів, оскільки понад 40 % балансової вартості основних засобів становлять об'єкти віком понад 30 років. Середній ступінь зносу основних засобів перевищує 60 %. Інвестиції в основний капітал (ОК) в останні 2 роки знаходяться, наприклад в Україні, на рівні 13—16 % ВВП. У той же час, у країнах ЄС норма інвестицій в ОК по відношенню до ВВП не нижче 30 %. У Китаї ж в останні роки цей показник складає 40—46 % [1].

Збільшення капіталовкладень в економіку багатьох країн СНД у передкризовий період не спонукало до перерозподілу інвестиційних ресурсів для масової заміни основних засобів, які відпрацювали нормативний термін. Навіть ті обсяги коштів, що для цього виділялися, не створили матеріально-технічне підґрунтя для ефективної роботи виробничого потенціалу.

У зв'язку з цим для визначення цілей і завдань державних програм, спрямованих на активізацію інвестиційної діяльності та вдосконалення структури капітальних вкладень важливо виконати ґрунтовну оцінку напрямів залучення інвестицій в основний капітал, виявити недоліки в розподілі інвестицій за видами економічної діяльності і в регіональному розрізі та запропонувати заходи щодо їх подолання.

Постановка завдання. Основними цілями дослідження є: визначення особливостей залучення інвестицій в основний капітал в Україні та СНД, виявлення диспропорцій у розподілі інвестицій за видами економічної діяльності і в регіональному розрізі в цих країнах і розробка пропозиції щодо стратегічних пріоритетів державної політики в інвестиційній сфері.

Результати дослідження. Основним джерелом фінансування інвестицій в основний капітал у країнах СНД, як і колись, залишаються позабюджетні кошти: власні кошти підприємств, та залучені кошти населення, іноземних інвесторів й ін.

У розвинених індустріальних країнах головним джерелом фінансування є внутрішні надходження — прибуток і амортизація, на які припадає у середньому 55—60 % усіх інвестицій. У той же час частка зовнішніх джерел складає 40—50 %, причому з них частка банківських кредитів — 35—45 %, а акціонерного капіталу — 2—3 %. У країнах, що розвиваються, зовнішні джерела домінують: їхня частка в капіталовкладеннях Індії — більш ніж 60 %, у Південній Кореї — близько 80 % [2].

Оцінюючи структуру інвестицій в основний капітал за джерелами фінансування в країнах СНД виявлено відставання частки власних коштів господарських суб'єктів від залучених. Так, у 2010 р. власні кошти підприємств, наприклад в Азербайджані складали — 21,6 %, у Білорусі — 33,2 %. У Таджикистані цей показник був найменшим і скоротився з 13,5 % у 2005 році до 3,9 % у 2010 році. В 2010 році частка фінансування капіталовкладень за рахунок власних коштів підприємств зменшилась у Молдові, у Киргизстані та Узбекистані і склала відповідно 57,1%, 36,3 і 47,3 % [3].

У 2010 році в багатьох країнах СНД у загальному обсязі інвестицій в основний капітал зросла частка кредитів національних банків і позичкових коштів інших організацій. Найбільше зростання цього показника зафіксоване в країнах, де активно здійснювалося кредитування реального сектора економіки. Так, приріст частки кредитів національних банків і позичкових коштів інших організацій у порівнянні з 2005 роком відзначався: в Азербайджані — з 1,2 % до 2,1 %, Білорусі — з 15,8 % до 30,5 %, Казахстані — з 8,3 % до 8,6 %, Росії — 7,2 % до 12,3 %, Молдові — з 4,7 % до 11,8 %, Україні — до 13,7 %. Зниження цього показника зафіксовано в Узбекистані — з 11,8 % до 9,1 % [3].

Відносно залучення коштів іноземних інвесторів у країнах СНД, то найбільша їх питома вага у загальному обсязі капіталовкладень у 2010 році була у Таджикистані 39,0 %. У Казахстані у зв'язку з будівництвом газопроводу «Казахстан—Китай» та іншими спільними проектами з іноземними компаніями в нафтогазовому секторі їхня частка в 2010 році склала 24,4 %, що значно нижче порівняно з 37,0 % у 2009 році. Зростання цього показника спостерігалось у Вірменії — з 2,9 % до 17,8 %, Білорусі й Узбекистані — з 19,2 % до 28,6 %, що свідчить про зацікавленість іноземних інвесторів. Значне зниження було відзначено в Азербайджані з 69,1 % до 29,1 % та Україні з 5,0 % до 2,3 % (табл. 1).

Таблиця 1

**СТРУКТУРА ІНВЕСТИЦІЙ В ОСНОВНИЙ КАПІТАЛ
ЗА ДЖЕРЕЛАМИ ФІНАНСУВАННЯ В КРАЇНАХ СНД У 2010 Р. [3]**

(у поточних цінах;
у % до загального обсягу інвестицій в основний капітал)

	Усього	У тому числі за рахунок					
		Бюджетних коштів	Власних коштів підприємств та організацій	кредити вітчизняних банків та позичкові кошти інших організацій	коштів населення	коштів іноземних інвесторів	інших джерел
Азербайджан	100	32,8	21,6	2,1	4,2	29,1	10,2
Вірменія	100	13,6	47,2	...	20,4	17,8	1,0
Білорусь	100	18,6	33,2	30,5	8,0	4,3	5,4
Казахстан	100	21,1	42,4	8,6	3,5	24,4	-
Киргизстан	100	8,7	36,3	7,0	24,5	19,9	3,6
Молдова	100	8,5	57,1	11,8	2,3	17,3	3,0
Росія¹⁾	100	19,4	41,2	12,3	—	3,8	23,3
Таджикистан	100	36,9	3,9	...	7,2	39,0	13,0
Узбекистан	100	7,8	47,32	9,1	...	28,8	7,0
Україна	100	9,2	55,7	13,7	13,8	2,3	5,3

¹ Без суб'єктів малого підприємництва й індивідуальних забудовників, що здійснюють будівництво житлових будинків.

² Включаючи кошти населення.

Різко зменшилась частка *коштів населення* в загальному обсязі капіталовкладень у Вірменії: до 20,4 % у 2010 році проти 61 % — у 2005 році; Таджикистані з 10 % до 7,2 %.

Бюджетні кошти в середньому по країнах СНД склали в 2010р. близько 20 % загального обсягу інвестицій в основний капітал. Найбільш значне бюджетне фінансування капіталовкладень здійснювалося в Азербайджані (32,8 %) — кошти направлялися на будівництво автомобільних доріг, житлових будинків і об'єктів сільськогосподарського призначення; а також у Таджикистані (36,9 %), де вони використовувалися на будівництво житла, гідроелектростанцій, транспортної інфраструктури. У порівнянні з 2005 роком цей показник виріс у Вірменії — до 13,6 %, у Казахстані — до 21,1 %. Разом з тим, питома вага бюджетних коштів у загальному обсязі капіталовкладень скоротилася в Білорусі, Молдові, Росії, Узбекистані (табл. 1).

Аналіз обсягів залучення інвестицій в основний капітал на душу населення в країнах СНД показав, що в окремих країнах різниця складає більш ніж у 10 разів порівняно з середнім показником (табл. 2).

Таблиця 2

ОБСЯГИ ІНВЕСТИЦІЙ В ОСНОВНИЙ КАПІТАЛ НА ДУШУ НАСЕЛЕННЯ
В КРАЇНАХ СНД [3]

(у поточних цінах)

	2005 р.		2009 р.		2010 р.	
	доларів США ¹	у % до середнього по СНД	доларів США ¹	у % до середнього по СНД	доларів США ¹	у % до середнього по СНД
Азербайджан	682	101	1089	87	1337	92
Вірменія	296	44	492	39	476	33
Білорусь	717	106	1601	127	1910	132
Казахстан	1203	178	1939	154	1973	136
Киргизстан	55	8	184	15	175	12
Молдова	172	25	275	22	193	13
Росія	892	132	1764	140	2088	144
Таджикистан	32	5	124	10	133	9
Узбекистан	103	15	308	24	345	24
Україна	387	57	425	34	415*	29*
Усього по СНД	677	100	1258	100	1448	100

¹ Перераховано по офіційним середньорічним курсам національних валют до долара США, установленим національними (центральними) банками країн СНД.

Найбільші обсяги інвестицій в основний капітал у розрахунку на душу населення спостерігаються в Росії, Казахстані й Білорусі — від 1910 до 2088 дол. США, що значно вище середнього рівня по країнах СНД, який складає — 1448 дол. США. Найменше інвестицій в основний капітал на душу населення в Таджикистані, Киргизстані, Молдові, Узбекистані та Україні.

Для порівняння: в 2009 році в середньому по країнах Європейського союзу на душу населення припадало 6295 доларів США валового нагромадження основного капіталу, у США — 6729, Китаї — 1192, Японії — 8208 доларів США.

За результатами аналізу структури інвестицій в основний капітал виявлено значні розбіжності в напрямках інвестування галузей економіки по країнах СНД. Так, у 2010 році в інвестиціях в основний капітал частка промисловості складала: у Казахстані — 55,6 %, Таджикистані — 47,8 %, Киргизстані — 43,5 %, Азербайджані — 41,5 %, Росії — 36,9 %, Україні — 36,3 %, Білорусі — 25,1 %, Вірменії — 23,4 %, Молдові — 19,6 % (табл. 3).

Значні обсяги інвестиції також направлялися на розвиток інфраструктури транспорту й зв'язку. У Росії питома вага капіталовкладень, освоєних у цих галузях, склала 26,8 % від загального обсягу інвестицій в основний капітал, Азербайджані — 24,0 %, Вірменії — 20,4 %, Молдові — 20,2 %, Казахстані — 16,6 %, Киргизстані — 16,9 %, Україні — 17,0 %, Таджикистані — 11,6 %, Білорусі — 9,8 %.

У більшості країн СНД інвестиції в сільське господарство є незначними порівняно з капіталовкладеннями в інші галузі. Наприклад, у 2009 році частка сільськогосподарства в загальному обсязі освоєних капіталовкладень в Азербайджані, Казахстані, Киргизстані й Таджикистані склала 1—3 %, Вірменії, Молдові, Росії і Україні — 4—8 %. У Білорусі в 2010 році вона досягла 16,7 %.

Економічна оцінка показала, що капіталовкладення в країнах СНД нерівномірно розподіляються по галузях промисловості: в одних країнах переважають інвестиції в добувній галузі, в інших — в обробній. Так, в Азербайджані й Казахстані основний обсяг інвестицій в основний капітал у промисловості направляється на видобуток паливно-енергетичних ресурсів; у 2009 році він склав відповідно 63,2 % і 61,0 %. У Киргизстані, Росії й Україні переважають капіталовкладення в обробну промисловість. У Вірменії й Молдові в загальному обсязі капіталовкладень у промисловість значну частку займає така галузь, як розподіл електроенергії, газу й води (табл. 3).

Таблиця 3

**СТРУКТУРА ІНВЕСТИЦІЙ В ОСНОВНИЙ КАПІТАЛ
ЗА ВИДАМИ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КРАЇНАХ СНД [3]**

(у % до загального обсягу інвестицій в основний капітал)

	Усього	У тому числі					
		Промисловість	Сільське господарство, лісове господарство	Будівництво	Торгівля, ремонт автомо- білів, побутових виробів	Транспорт та зв'язок	Інші види економічної ді- яльності
Азербайджан (2009)	100	41,5	3,4	0,4	3,1	24,0	27,6
Вірменія	100	23,4	6,0	0,01	3,8	20,4	46,4
Білорусь ¹	100	25,1	16,7*	3,7	3,8**	9,8	40,9
Казахстан	100	55,6	1,9	1,2	1,8	16,6	22,9
Киргизстан	100	43,5	1,9	—	5,1	16,9	32,6
Молдова (2009)	100	19,6	8,4	2,6	11,0	20,2	38,2
Росія (2009)	100	36,9	4,0	3,5	3,3	26,8	25,5
Таджикистан (2009)	100	47,8	2,0*	0,03	1,2**	11,6	37,4
Україна	100	34,2	7,0	2,9	6,9	17,0	32,0

¹ Відповідно до національних класифікацій галузей економіки, що базуються на Загальносоюзному класифікаторі народного господарства (ОКОНХ).

* Сільське господарство.

** Торгівля й громадське харчування.

Оцінка розподілу капітальних вкладень за галузями промисловості в країнах СНД свідчить про значне скорочення фінансування обробної галузі в Вірменії — більш як у 2 рази, у Казахстані — в 1,9 разу, Молдові — в 1,6 разу. У багатьох країнах зменшилися надходження інвестицій в основний капітал машинобудування. Про перекося в українській та російській економіці свідчить велика частка інвестицій, що направляється на розвиток металургійного комплексу.

Особливості залучення інвестицій в Україні.

У 2010 р. в економіці України було освоєно 150,7 млрд грн інвестицій в основний капітал, що на 35,4 % менше у порівнянні з 2008 р.

Статистичні дані Держкомстату України свідчать про суттєві зміни, що відбулися в структурі капітальних інвестицій у 2010 р. — зменшилася частка інвестицій в основний капітал, частка машин, обладнання та транспортних засобів частка капітального будівництва.

Економічна оцінка структури інвестицій в основний капітал за видами економічної діяльності у 2010 р. показала, що пріоритетними напрямками інвестування залишилися промисловість, операції з нерухомим майном та транспорт і зв'язок, куди було спрямовано 34,2 21,7 та 17,0 % відповідно від загального обсягу інвестицій в основний капітал. При цьому в добувну промисловість спрямовано 9,1, а в переробну — 20,0 %.

У 2010 р. порівняно з 2009 р. відбулося значне скорочення інвестицій в ключові галузі промисловості: в переробну промисловість та у виробництво і розподілення електроенергії, газу та води (табл. 4).

Таблиця 4

**СТРУКТУРА ІНВЕСТИЦІЙ В ОСНОВНИЙ КАПІТАЛ
ЗА ВИДАМИ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗА 2008—2010 РР. [4]**

	Освоєно інвестицій в основний капітал			
	2008 рік	2009 рік	2010 рік	
	у % до загального обсягу	у % до загального обсягу	у % до загального обсягу	2010 р., у % до 2009 р.
Усього	100,0	100,0	100,0	99,4
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	7,2	6,2	7,2	116,5
Добувна промисловість	7,2	9,2	9,1	99,8
Переробна промисловість	21,0	23,3	20,0	86,6
Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	4,7	5,5	5,1	91,5
Будівництво	5,3	3,5	2,9	82,2
Торгівля; ремонт автомобілів та побутових виробів	10,6	9,3	6,9	74,8
Діяльність готелів та ресторанів	1,4	1,7	1,8	105,1
Діяльність транспорту і зв'язку	14,0	16,2	17,0	101,8
Фінансова діяльність	2,0	2,2	1,7	78,7
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг і надання послуг підприємцям	21,0	16,9	21,7	127,5

Найбільше освоєно інвестицій у таких галузях промисловості, як виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів, металургійному виробництві, в машинобудуванні, в хімічній і нафтохімічній промисловості — тобто в галузях, які за класифікацією ОЕСР належать до середньо- низькотехнологічних.

Детальніший аналіз структури інвестицій в основний капітал показав, що у галузі, які забезпечують пропорційно більшу частку виробництва інноваційної продукції, залучено значно менші обсяги інвестицій. Так, недостатньо капіталовкладень спрямовується у виробництво: машин та устаткування, електричного, електронного та оптичного устаткування, с/г техніки, транспортних засобів тощо.

На відміну від багатьох країн СНД в Україні основними джерелами інвестицій в основний капітал є власні кошти підприємств та організацій, на які припадає 55,7 % загального обсягу інвестицій, частка кредитів банків, інших позик складає — 13,7 % (табл. 5).

Таблиця 5

СТРУКТУРА ІНВЕСТИЦІЙ В ОСНОВНИЙ КАПІТАЛ ЗА ДЖЕРЕЛАМИ ФІНАНСУВАННЯ [4]

Показник	2002	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Відсотків до загального обсягу								
Усього ¹	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100
у тому числі за рахунок								
коштів державного бюджету	5,0	10,5	5,5	5,5	5,6	5,0	4,4	6,3
коштів місцевих бюджетів	3,7	4,7	4,2	4,3	3,9	4,2	2,7	2,9
власних коштів підприємств та організацій	65,8	61,7	57,4	57,8	56,5	56,7	63,3	55,7
кредитів банків та інших позик	5,3	7,6	14,8	15,5	16,6	17,3	14,2	13,7
коштів іноземних інвесторів	5,6	3,6	5,0	3,7	3,5	3,3	4,5	2,3
коштів населення на будівництво власних квартир ²	...	...	...	5,6	5,2	4,1	3,2	3,1
коштів населення на індивідуальне житлове будівництво	4,2	3,4	3,3	4,1	4,5	5,0	3,6	10,7
інших джерел фінансування	10,4	8,5	9,8	3,5	4,2	4,4	4,1	5,3

¹ До обсягу показників включається сума податку на додану вартість, що врахована в ціні придбання активів.

² Облік розпочато зі звіту за 2006 р. (до цього входили до складу інших джерел фінансування).

У 2010 р. частка власних коштів підприємств у структурі інвестицій в основний капітал зменшилася на 7,6 в. п. і склала близько 84,0 млрд грн.

Одним із важливих внутрішніх джерел інвестиційних ресурсів в Україні є банківські кредити. У докризовий період питома вага кредитів банків та інших позик в основний капітал зростала: з 1,7 % у 2000 році до 17,3 % у 2008 р., а під час кризи — знизилася до 13,7 % у 2010 р. (табл. 5).

Оцінка показників, які характеризують розвиток інвестиційного кредитування в Україні, показала, що в загальній структурі частка кредитів в інвестиційну діяльність, наданих нефінансовим корпораціям, зросла з 14,3 у 2006 р. до 19,1 % у 2009 р., а у співвідношенні з ВВП України — з 4,2 до 9,7 % [5].

Аналіз тенденцій у банківському кредитуванні свідчить, що підприємства незначну частину кредитних коштів використовують на інвестиційну діяльність, домінуючим залишається кредитування поточної діяльності: його питома вага за останні роки становила понад 80 %. Щодо кредитів банків, наданих домашнім господарствам, то до інвестиційних можна віднести позички на придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості, обсяги яких за 2006—2009 рр. зросли майже у 5 разів — з 20,41 млрд грн (24,9 %) до 98,79 млрд грн (40,9 %) [5].

Дослідження показало, що високі ризики банківської системи та відірваність рівня відсоткових ставок від рентабельності реального сектора загострили ситуацію з нарошуванням кредитування галузей економіки, в тому числі інвестиційної діяльності.

Ще одним джерелом інвестування (з 2006 р.) є кошти населення на будівництво власних квартир та будинків. У 2010 р. кошти населення на будівництво власних квартир склали 4653,1 млн грн, або 3,1 % від загального обсягу інвестицій в основний капітал; кошти населення на індивідуальне житлове будівництво склали 16167,0 млн грн, або 10,7 % від загального обсягу (табл. 5).

Активний розвиток інвестицій у житлову нерухомість як форму основного капіталу у будівництві за рахунок коштів населення в останні роки є позитивною тенденцією розвитку інвестиційної сфери України.

Оцінка видаткової частини Держбюджету за 2010 рік показала, що держава бере обмежену участь у фінансуванні капітальних вкладень. У 2010 р. за рахунок коштів бюджету в ОК інвестовано 9479,0 млн грн, що складає 6,3 % від загального обсягу інвестицій; інвестиції за рахунок коштів місцевих бюджетів склали 4357,3 млн грн (2,9 %) (табл. 5).

Відносно інвестицій за рахунок коштів місцевих бюджетів, слід зауважити, що більша частина цих коштів спрямовується на поточне споживання, а не на капітальні інвестиції.

Оскільки вітчизняна кредитна система не в змозі задовольнити потреби реального сектора в інвестиціях, необхідною складовою стратегій розвитку для господарських структур стало залучення ресурсів на світовому ринку капіталів, що дало змогу в період зростання економіки зменшити дефіцит національних заощаджень для фінансування необхідних проектів.

За показниками чистого припливу прямих іноземних інвестицій Україна значно програє своїм прямим конкурентам, зокрема країнам Центральної й Східної Європи, Росії, Казахстану. На початок 2011 року загальний обсяг прямих інвестицій (ПІІ) в економіку України склав 44708,0 млн дол. США. У перерахунку на душу населення ПІІ складають 978,5 дол. США, що майже в 11 разів нижче рівня Чехії, у 8 разів — Словаччини, у 6 разів — Угорщини.

У 2010 р. в економіку України іноземними інвесторами вкладено 5986,0 млн дол. США прямих інвестицій; в основний капітал (ОК) направлено 3428,4 млн грн, що складає 2,3 % від загального обсягу використаних капіталовкладень в ОК (табл. 5).

Як і в попередні роки, найбільше прямих інвестицій надходить із країн ЄС — 76,9 % загального обсягу, країн СНД — 14,2, з інших країн світу — 8,9 %.

При цьому до десятки основних країн-інвесторів, на які припадає майже 90 % загального обсягу прямих інвестицій, входять: Кіпр, Німеччина, Нідерланди, Російська Федерація, Австрія, Велика Британія, Франція.

Традиційно серед найбільших інвесторів в економіку України помітні місця посідають країни з «офшорним» статусом, що дає підстави для твердження про переважно вітчизняне походження даних інвестицій.

Структура напрямів вкладання іноземних інвестицій за видами діяльності фактично не змінилася: більша їхня частка спрямовується на підприємства, що здійснюють фінансову діяльність, торгівлю, ремонт автомобілів, побутових виробів, предметів особистого вжитку; операції з нерухомим майном, оренду, інжиніринг та надання послуг підприємцям, а також на підприємства промисловості.

Дослідження структури надходження ПІІ в економіку показали, що найбільші зовнішні інвестиційні потоки спрямовуються насамперед у галузі, що дають відносно швидку економічну віддачу, а рівень інвестицій у високотехнологічні виробництва, венчурне інвестування у нові розробки, тобто інвестицій із подовженим терміном окупності, залишається на низькому рівні.

В Україні має місце таке явище, як вивіз фінансового капіталу, що здійснюється українськими резидентами до 46 країн світу у вигляді грошових внесків, кредитів та позик. На початок 2011 р. загальний обсяг прямих інвестицій в економіку інших країн світу, враховуючи позичковий капітал, становив близько 7,0 млрд дол. США.

На думку фахівців, широкомасштабне виведення капіталів створює в економіці «інвестиційний голод», провокує завищення рівня відсоткових ставок і змушує суб'єктів господарювання вдаватися до зовнішніх позик, що негативно впливає на фінансовий стан корпорацій і стабільність платіжного балансу в довгостроковій перспективі.

Розподіл інвестиційної діяльності за регіонами в Україні

Характерною рисою стану української економіки є регіональна незбалансованість обсягів інвестиційних вкладень. Так, різниця в обсягах капітальних інвестицій у регіонах у 2010 р. становила близько як 8 разу, не враховуючи м.Києва. Наприклад, у Дніпропетровській області було освоєно 15,3 млрд грн капітальних інвестицій, а в Херсонській — 2,1 млрд грн. У зв'язку з цим виникла значна різниця в залученні інвестицій в основний капіталі на душу населення: мінімальне значення 860 грн — припадає на Чернігівську область, максимальне — 5159,7 грн на м. Київ. У попередні роки різниця була більшою. Наочним прикладом диспропорційності територіального розвитку України є також відмінності в обсягах іноземних інвестицій на одну особу. Так, станом на 01.01.2011 р. співвідношення між максимальним (м. Київ — 7740,8 дол. США) і мінімальним (Тернопільська область — 60,9 дол. США) значенням складало 127 рази. Аналіз статистичних даних за попередні роки показав, що з кожним роком цей показник зростає: у 2005 р. — 47,6 разу, у 2006 р. — 54,2 разу, у 2007 р. — 77,7 разу, у 2008 р. — 91,9 разу [5].

За результатами аналізу можна виділити регіони — лідери за обсягами використаних інвестицій. На 5 регіонів України припадає 49 % капітальних інвестицій та 58,2 % іноземних. Найбільші обсяги капітальних інвестицій припадають на м. Київ, Донецьку область, Дніпропетровську, Київську, Одеську, Харківську.

На нашу думку, збереження регіональних диспропорцій в обсягах залучених внутрішніх та іноземних інвестицій та подальша стратифікація регіонів за рівнем інвестиційної активності гальмує процеси зміцнення господарських зв'язків та становлення регіонів як суб'єктів міжнародної інвестиційної діяльності.

Висновки. Дослідження показало, що практично всі сфери і галузі країн СНД відчувають гостру потребу в інвестиційних ресурсах, однак джерела фінансування інвестицій в основний капітал розподіляються вкрай неефективно. В країнах СНД існують значні диспропорції в розподілі інвестицій за видами економічної діяльності, в регіональному розрізі, в обсягах залучення інвестицій в основний капітал на душу населення та відносно ВВП.

Капіталовкладення з бюджету розпорошуються між майже усіма галузями національного господарства, від соціальної інфраструктури до вугільних підприємств і банківських установ. Інвестиції, які надходять з держаного або місцевих бюджетів не сприяють позитивному міжгалузевому перерозподілу капіталу, не враховують ринкового попиту на інвестиційні ресурси, оскільки не відбувається конкурсів проектів, інвесторів та постачальників; при виборі проектів не враховуються критерії прибутковості та економічності.

Окреслені пріоритети інвестування в країнах СНД, у т. ч. в Україні, свідчать про переважаючу інвестиційну привабливість секторів з високою ліквідністю та швидким обігом коштів; про те, що структура інвестиційних витрат підприємств реального сектора залишалася малоефективною та не зорієнтована на реалізацію

пріоритету інноваційного розвитку і призводить до консервації низько технологічної структури виробництва промислової продукції.

Результати дослідження підтвердили, що в процесі ринкових перетворень як у країнах СНД так і в Україні, суб'єкти господарювання проводили неефективну економічну діяльність, примножуючи капітал не через відтворення виробничого процесу, а шляхом екстенсивної експлуатації основних виробничих фондів. Власні капіталовкладення використовуються на самих підприємствах і служать для простої заміни зношеної частини основного капіталу, тобто не сприяють оновленню галузей і запровадженню нових технологій.

Основна частина ринкових капіталовкладень направляється не у виробничий сектор, а у посередницькі галузі, оскільки саме ці галузі є найбільш привабливими для інвесторів.

Якщо в найближчі кілька років на змінювати державні інвестиційні пріоритети й існуючий технологічний уклад, і крім АПК, транспортної інфраструктури, енергетики, будівництва не почати активно вкладати інвестиційні ресурси у наукомісткий сектор країни, економічного зростання економіки не можливо буде забезпечити.

Потрібно розробити й запровадити дієвий механізм надання суттєвих пільг промисловим підприємствам, які впроваджують інвестиції та інновації на пріоритетних напрямках і реалізують конкурентоспроможну продукцію.

Посилити роль внутрішніх фінансових джерел для інвестицій, зменшити залежність національної економіки від світової кон'юнктури, відновити фінансову стабільність кредитних установ і переорієнтувати економіку на інвестиційно-інноваційний шлях розвитку.

Нині важливо відновити ефективний механізм залучення коштів населення як головної ресурсної бази для банківської системи та забезпечити оптимальні шляхи їхньої трансформації в інвестиції.

Інвестиції, як іноземні, так і внутрішні, потрібно залучати під конкретну стратегію розвитку країни.

Таким чином без подолання вище проаналізованих протиріч в інвестиційній сфері; без впровадження ринкового механізму, який здатний перерозподілити фінансові кошти в найбільш ефективні проекти і галузі для структурно-технологічного оновлення економіки капіталовкладення будуть направлятися лише в діючі застарілі потужності.

Література

1. Структурні зміни та економічний розвиток України: монографія / Геєць В. М., Шинкарук Л. В. та ін.). — НАН України; Ін-т.ekon. та прогнозів. — К., 2011. — 696 с.
2. World Investment Report 2011: Non-Equity Modes of International Production and Development [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.unctad-docs.org/files/UNCTAD-WIR2011-Full-en.pdf>.
3. Содружество независимых государств в 2010 году. Статистический ежегодник. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.cisstat.com/>.
4. Капітальні інвестиції в Україні. Статистичний бюлетень Січень-вересень 2011 року. — Державна служба статистики України. — К., 2011. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukr.stat.gov.ua>
5. Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності. Статистичний збірник Державна служба статистики України. — К., 2011. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukr.stat.gov.ua>.

Стаття надійшла до редакції 24.11.2011 р.